

Ēnu ekonomika

2010. gada 23. martā

Ēnu ekonomikas definīcija

Ēnu ekonomika* apvieno visus ekonomiskās darbības veidus, kuri būtu aplikti ar nodokļiem, ja dati par tiem būtu pieejami nodokļu iestādēm:

- ✓ Neuztvertā saimnieciskā darbība;
- ✓ Izvairīšanās no nodokļu maksāšanas;
- ✓ Nelikumīgā darbība;
- ✓ Paralēlā darbība.

*** neformāla ekonomika, pelēka ekonomika, pagrīdes ekonomika, melna ekonomika, paralēla ekonomika u.c.**

Tiešās (mikro - datu) metodes:

- ✓ Apsekojumi;
- ✓ Nodokļu audits.

Netiešās (makro - indikatoru) metodes:

- ✓ Nacionālo kontu statistikas metode;
- ✓ Monetārās metodes;
- ✓ Darbspēka statistikas metode;
- ✓ Materiālo resursu izmantošanas metode;
- ✓ Spoguļstatistikas metode;
- ✓ Piecu indikatoru metode;
- ✓ Modelēšana.

Metode ir darbietilpīga un dārga. Rezultāti atkarīgi no tā, cik:

- ✓ precīzi ir formulēti jautājumi;
- ✓ pareizi veidota aptaujāto atlase;
- ✓ atvērti ir cilvēki;
- ✓ kvalitatīvi tiek apstrādāti pētījuma rezultāti.

Galvenā priekšrocība: var iegūt ļoti plašu informāciju.

Tiešās metodes: nodokļu audits

- ✓ Parasti šādi rezultāti atspoguļo tikai šauru daļu no ēnu ekonomikas un tikai konkrētajā periodā;
- ✓ Ja pārbaudāmie objekti netiek atlasīti nejauši, tad rezultātus nevar vispārināt.

Galvenā priekšrocība: var iegūt ļoti precīzu informāciju.

Ēnu ekonomikas mēroga indikatoru nosaka, aprēķinot starpību starp IKP aprēķinu rezultātiem no ieņēmumu un izdevumu puses.

Rezultātu kvalitāte atkarīga no tā, cik precīzi tiek aprēķināta izdevumu puse.

1. Izmantojot skaidrās naudas apgrozībā dinamiku

Pieņēmums: ēnu ekonomikas darījumus veic skaidrā naudā, tāpēc, ēnu ekonomikai pieaugot, pieprasījums pēc skaidrās naudas kāpj straujāk.

Problēmas:

- ✓ ja valstī paralēli tiek izmantotas vairākas valūtas, grūti novērtēt faktisko skaidrās naudas pieprasījumu;
- ✓ ļoti grūti pieņemt pareizo lēmumu par bāzes gadu;
- ✓ ir šaubīgs pieņēmums, ka naudas aprites ātrums ir vienāds gan ēnu, gan oficiālajā ekonomikā;
- ✓ skaidrās un bezskaidrās naudas attiecību ietekmē ne tikai ēnu ekonomika, bet arī patērētāju uzvedības maiņa.

2. Izmantojot transakciju (darījumu) skaitu

Pieņēmums: attiecība starp transakciju apjomu un oficiālo IKP laika gaitā paliek nemainīga.

Problēmas:

- ✓ ļoti grūti pieņemt lēmumu par bāzes gadu, kad “nav” ēnu ekonomikas un transakciju apjoms ir “normāls”;
- ✓ ne vienmēr var dabūt datus par visām transakcijām ekonomikā, it īpaši skaidrā naudā;
- ✓ pieņēmums par stabilo transakciju un IKP attiecību ir apšaubāms, īpaši, kad ekonomikā notiek strukturālās pārmaiņas vai krīzes.

Pieņēmums: nepamatots kritums darbaspēka izmantošanā tiek uzskatīts kā indikators tam, ka daļa pāriet uz ēnu ekonomiku.

Problēmas:

- ✓ ne vienmēr darbaspēka izmantošanas samazinājums saistīts ar ēnu ekonomiku;
- ✓ bieži vien viens un tas pats darbinieks vienlaicīgi strādā gan oficiālajā, gan ēnu ekonomikā.

Pieņēmums: elektroenerģijas patēriņa un IKP izmaiņu elastība īstermiņā nemainās.

Problēmas:

- ✓ ēnu ekonomikai izmanto ne tikai elektroenerģiju;
- ✓ tehniskais progress ļoti strauji maina produkcijas energoietilpību;
- ✓ strukturālās pārmaiņas ekonomikā arī maina elektroenerģijas/IKP elastību.

Netiešās metodes: piecu indikatoru metode

Pieņēmums: starp IKP un pieciem rādītājiem (elektroenerģijas patēriņš, skaidrā nauda apgrozībā, mazumtirdzniecības apgrozījums, kopbudžeta ieņēmumi, vidējā darba samaksa tautsaimniecībā) pastāv cieša korelācija, līdz ar to ekonomikas attīstības rādītāju var noteikt ar indeksu, ko aprēķina kā pieauguma tempu vidējo rādītāju.

Problēmas:

- ✓ Metode akumulē vairākas iepriekšējo metožu problēmas;
- ✓ Pastāv indikatoru variāciju iespēja, no kuras ir ļoti atkarīgs galējais ēnas ekonomikas novērtēšanas rezultāts.

Ēnu ekonomikas apmērus novērtē kā novērojamo mainīgo funkciju. Starp mainīgajiem izvēlas tādus, kas ietekmē ēnu ekonomikas attīstību, kā arī tādus, uz kuriem ēnu ekonomika atstāj savu iespaidu.

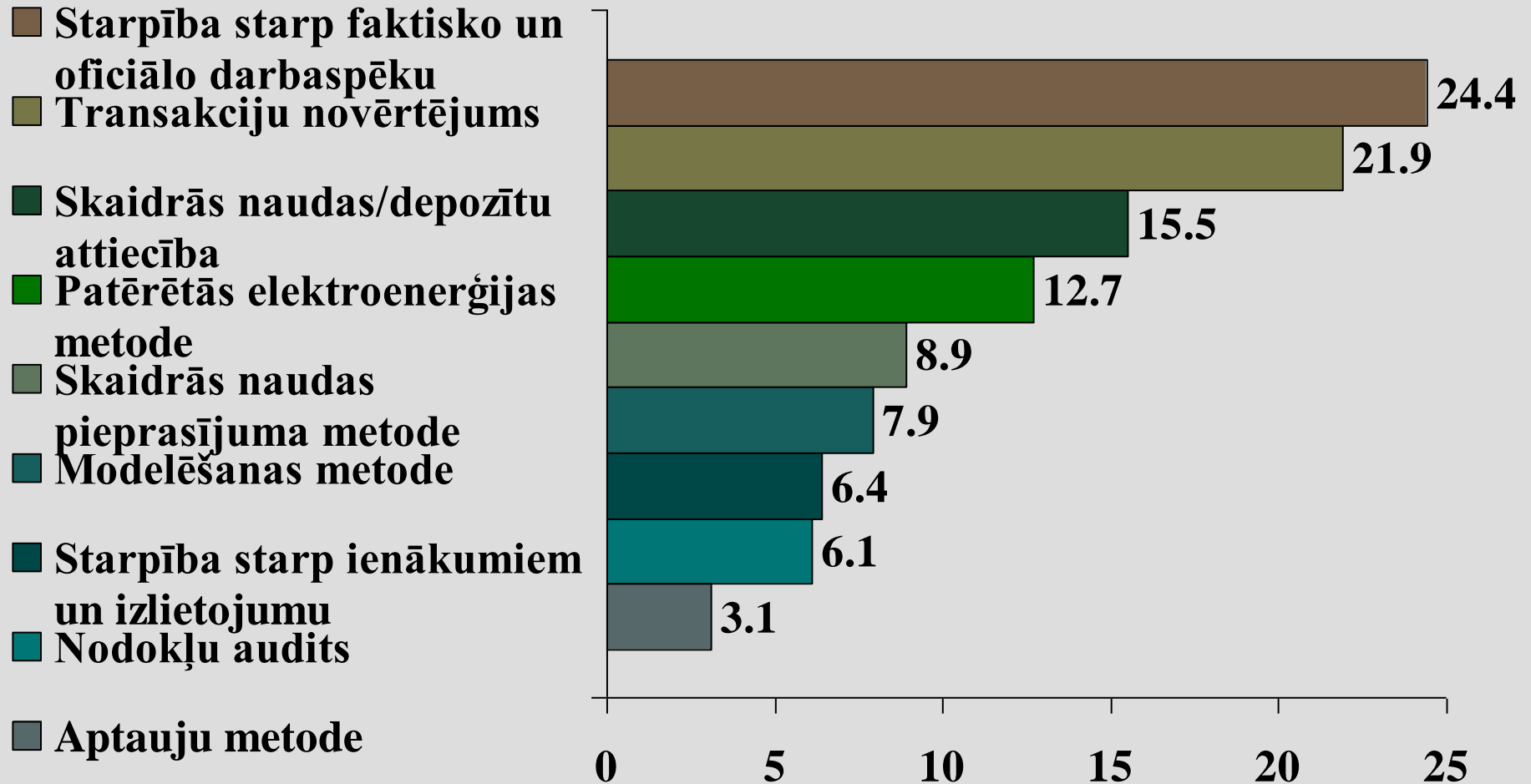
Problēmas:

- ✓ modelēšana balstās uz daudziem vispārinājumiem un pieņēmumiem;
- ✓ izmantojot vienu un to pašu rādītāju dažādos modeļos, var saņemt ļoti atšķirīgus rezultātus;
- ✓ rezultāti var būtiski atšķirties arī gadījumā, kad izmanto to pašu modeli, pagarinot datu rindu.

Metodes priekšrocība – ka atļauj uzskaitīt kā iemeslus, tā arī rezultātus.

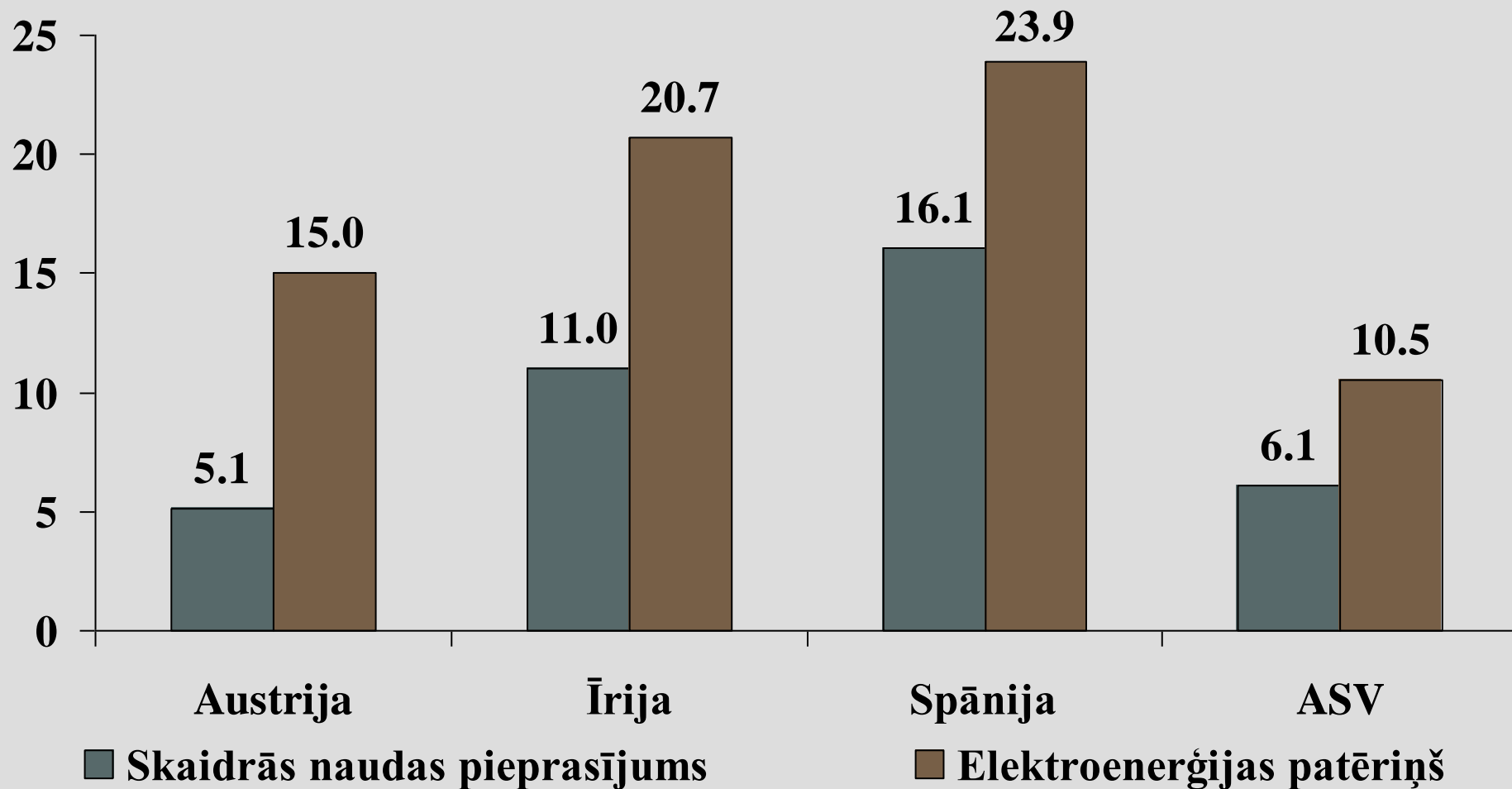
- ✓ Ēnu ekonomikas novērtēšana balstās uz faktisko nodokļu ieņēmumu iestrādāšanu ekonometriskajos modeļos;
 - ✓ Modelī nodokļu ieņēmumu īpatsvara samazinājums norāda uz ēnu ekonomikas samazinājumu;
 - ✓ Taču reālajā dzīvē nodokļu ieņēmumu īpatsvara samazinājums faktiski norāda uz uzņēmējdarbības pārvietošanos ēnā.
- ✓ Rezultāti ir ļoti jūtīgi pret modeļu specifiskāciju un izskaidrojošo mainīgo klāstu;
- ✓ Modeļu uzbūve nodrošina laika gaitā pastāvīgu ēnu ekonomikas īpatsvaru.

Dažādu metožu izmantošanas rezultāti (1/3)

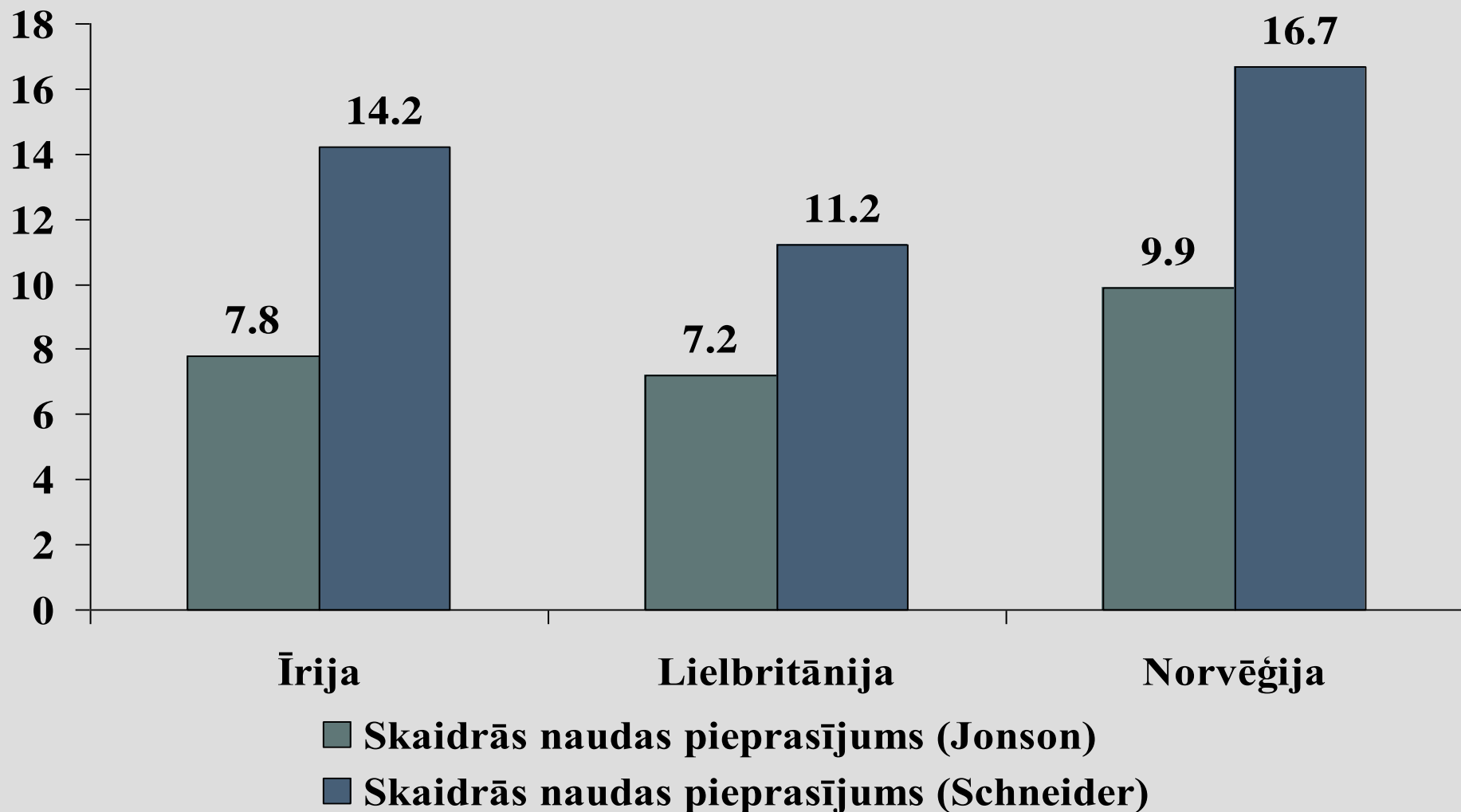

Piezīme: 5 valstu (Kanāda, Vācija, Lielbritānija, Itālija, ASV) aprēķinu vidējie aritmētiskie rezultāti.

Dažādu metožu izmantošanas rezultāti (2/3)

Dažādu metožu izmantošanas rezultāti (3/3)

- ✓ Kā redzējām, dažādas metodes vienam un tam pašam gadījumam bieži vien uzrāda krasi atšķirīgus rezultātus un atsevišķos gadījumos – pat pretējas tendences dinamikā;
- ✓ Visprecīzāko priekšstatu par ēnu ekonomikas apjomu var iegūt, kvalitatīvi apkopojot un analizējot individuālos datus, šāda iespēja ir CSP;
- ✓ Visas metodes, kas izmanto makro rādītājus, jāvērtē ļoti piesardzīgi, rūpīgi analizējot iegūtos rezultātus.

"Analysts and policymakers need to know that estimates of the shadow economy can vary widely depending on the estimation method. There is no "best" estimation method; each approach has strengths and weaknesses, and yields its own insights and results.

The comparisons emphasize that for a given country in a given period, different methods may give very different impressions of size and growth. They imply that decision makers should be careful if using estimates based only on a single method. “

“Hiding in the Shadows”
The Growth of the Underground Economy
Fr. Schneider with D. Enste